

Sosiaali- ja terveysministeriö
VN/9732/2019

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto perhevapaaudistusta toteuttavasta lakiluonnoksesta

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi. Esitysluonnoksessa ehdotetaan toteutettavaksi hallitusohjelman mukainen perhevapaaudistus.

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sairausvakuutuslakia, työsopimuslakia ja varhaiskasvatuslakia. Lisäksi muutoksia ehdotetaan lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettuun lakiin, työttömyysturvalakiin ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettuun lakiin sekä 23 muuhun lakiin. Esityksessä ehdotetaan toteutettavaksi hallitusohjelman mukainen perhevapaaudistus. Lisäksi ehdotetuilla muutoksilla pannaan täytäntöön niin kutsuttu työelämän tasapaino -direktiivi (EU 2019/1158). Lakiluonnoksen mukaan muutoksilla pyritään edistämään miesten ja naisten tasa-arvoa työelämässä ja helpottamaan työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista. Luonnoksessa ehdotetaan uudistettavaksi sairausvakuutuslain mukainen vanhempainpäivärahaajärjestelmä siten, että vanhempainpäivärahoja olisivat erityisraskausraha, raskausraha ja vanhempainraha. Vanhempainrahaa maksettaisiin pääsääntöisesti yhden lapsen perusteella yhteensä 320 arkipäivältä. Jos lapsella olisi kaksi vanhempainrahaan oikeutettua vanhempaa, olisi molemmilla vanhemmilla oikeus käyttää puolet vanhempainrahapäivistä eli 160 vanhempainrahapäivää. Vanhempi voisi luovuttaa omasta vanhempainrahakiintiöstään enintään 63 vanhempainrahapäivää toisen vanhemman tai puolisonsa käytettäväksi. Vanhempainrahaa voisi käyttää haluaminaan ajankohtina siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta tai adoptiolapsen hoitoonottamisesta on kulunut kaksi vuotta. Lakiluonnoksen mukaan isien vanhempainrahan käyttöä pyritään kannustamaan lisäämällä isän tai toisen vanhemman yksinomaiseen käyttöön varattuja päivärahopäiviä nykyiseen isyysrahaan verrattuna. Lisäksi molempien vanhempien vanhempainraha maksettaisiin korotettuna osalta aikaa, jolloin perheellä olisi myös taloudellinen kannustin isien vanhempainrahan käytölle. Joustavuudella ajatellaan myös olevan vastaava kannustava vaikutus. Vanhempien vanhempainrahaoikeus määräytyisi pääsääntöisesti samoin perustein riippumatta perhemuodosta. Raskaana olevalle maksettaisiin ennen vanhempainrahaoikeuden alkua raskausrahaa 40 arkipäivältä. Lisäksi työelämän tasapaino -direktiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotetaan säädettäväksi työntekijän oikeudesta omaishoitovapaaseen. Varhaiskasvatuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus varhaiskasvatukseen alkaisi jatkossa sen kalenterikuukauden alussa, jona lapsi täyttää

yhdeksän kuukautta. Lapsella säilyisi oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan vanhemman vanhempainrahakauden aikaisesta poissaolosta huolimatta 13 viikon ajan. Poissaoloajalta ei perittäisi asiakasmaksuja. Oikeus kotihoidon tukeen voisi alkaa jo ennen lapsen varhaiskasvatusoikeuden alkamisikää. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2022.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Yleistä

Kannatamme monelta osin perhevapaa uudistukselle jo hallitusohjelmalinjauksessa asetettuja lähtökohtia. Perhevapaa uudistuksen keskeisinä tavoitteina tulee olla perheiden arkea ja voimavaroja tukevan joustavuuden lisääminen sekä erilaisten perhetilanteiden aiempaa vahvempi huomioiminen. Samalla muistutamme lainvalmistelua lapsen oikeuksien keskeisestä periaatteesta, että lapsia koskevat päätökset on valmisteltava ensisijaisesti lapsen edun näkökulmasta ja näin myös perhevapaa uudistuksen valmistelussa tulee tehdä. Kannatamme isän tai toisen vanhemman ansiosidonnaisen vapaan pidentämistä sekä vuorovanhemmuiden huomioimista uudistuksessa. Nämä muutokset vahvistavat lapsen oikeutta molempien vanhempien aikaan. On myös keskeistä, että uudistus tehdään tavalla, joka ei heikennä minkään perheen asemaa. Jatkossa vanhempainpäivärahoja voisi käyttää nykyistä joustavammin haluaminaan ajanjaksoina siten, että esimerkiksi molempien vanhempien vuorottelu lapsen hoidossa tai työn, opiskelun ja vanhempainvapaan vuorottelu on aiempaa helpompaa. Esitykseen sisältyy myös mahdollisuus saada vanhempainrahaa osittaisena osa-aikaisen työn ajalta. Myös adoptioperheiden kohtelu olisi aiempaa oikeudenmukaisempaa perhevapaita koskevassa lainsäädännössä. Nämä muutokset ovat erittäin kannatettavia. Lakiluonnokseen sisältyy kuitenkin joitakin keskeisiä muutostarpeita.

Keskeiset muutostarpeet lakiluonnoksessa

Osittainen vanhempainvapaa

Mahdollisuus osittaisen vanhempainvapaan pitämiseen on kannatettavaa. Hyvin toteutettuina osa-aikaiset ratkaisut lisäävät perhevapaa järjestelmän joustavuutta ja helpottavat työn ja perheen yhteensovittamista. Mahdollisuudet osa-aikatyön ja pienen lapsen hoitamisen yhdistämiseen lisääntyisivät lakiluonnoksessa. Vanhempainraha maksettaisiin täysimääräisenä niiltä päiviltä, kun vanhempi ei ole työssä ja työssäolopäiviltä ei olisi oikeutta vanhempainrahaan. Vanhempainrahan saaminen ei enää edellyttäisi, että molemmat vanhemmat tekevät osa-aikatyötä ja kahden kuukauden vähimmäisaikavaatimus poistettaisiin. Nämä joustavoittavat osittaisen vanhempainvapaan käyttömahdollisuuksia. Osa-aikatyön ja vanhempainvapaan yhdistämisestä ja osa-aikatyön ehdoista olisi jatkossakin sovittava työnantajan kanssa. Osittaisen vanhempainvapaan käyttöedellytyksiä heikentää kuitenkin lakiluonnoksessa se, että perhevapaa oikeutta kuluisi kokonaisen päivän verran myös silloin, kun perhevapaa pidetään vain osa päivästä ja vanhempainpäivärahaa maksetaan osittaisena vanhempainpäivärahana. Vanhempainrahapäivien määrä olisi lakiluonnoksen mukaan sama riippumatta siitä, maksetaanko päiväraha osittaisena vai kokonaan. Tämä ei ole perheiden edun mukaista. Lakiluonnoksen mukainen osittaisen vanhempainvapaan käyttö käytännössä

lyhentäisi perheiden käytössä olevia vapaita ja etuus pienenesi. On oletettavaa, että perheiden kynnys tarttua tähän joustoelementtiin nousisi korkeaksi eikä uudistus tältä osin helpottaisi perheen ja työelämän yhteensovittamista. Esitämme lain jatkovalmisteluun, että perheiden olisi mahdollista käyttää myöhemmin osittaisesta vanhempainvapaasta säästynyt etuus.

Erilaisten perhetilanteiden huomioiminen

Lapsen hoidon ajalta ehdotetaan maksettavaksi vanhempainrahaa, jonka edellytykset olisivat pääosin kaikille vanhemmille yhdenmukaiset riippumatta vanhemman sukupuolesta ja siitä, onko kyseessä biologinen vai adoptiolapsi. Nämä muutokset ovat erittäin kannatettavia ja vahvistavat lasten yhdenvertaisuutta. Lainvalmistelussa on kuitenkin edelleen katvealueita, joihin on syytä kiinnittää huomiota lain jatkovalmistelussa. Lakiluonnoksessa heikennetään lapsensa menettäneen vanhemman vanhempainvapaa-oikeutta siten, että töihin olisi palattava jopa 12 päivää lapsen yllättävän kuoleman jälkeen. Tämä muutos on lapsensa menettäneille vanhemmille kohtuuton. Muutoksen talousvaikutus on äärimmäisen marginaalinen, eli perusteita heikennykselle on vaikea löytää. Ongelma on syytä korjata lain jatkovalmistelussa ja poistaa tämä turha lakimuutos (Sairausvakuutuslain 9 luku 8 § ”Vanhempainrahapäivien käyttäminen” 4 momentti)

Vanhempien mahdollisuus pitää vanhempainvapaata yhtä aikaa rajoitetaan lakiluonnoksessa edelleen 18 päivään. Tämän rajoituksen tarpeellisuutta on syytä pohtia uudelleen. Perhevapaauudistuksen tavoitteena on lisätä perhevapaajärjestelmän joustavuutta ja sen myötä perheiden mahdollisuutta tehdä oman tilanteensa kannalta parhaita ratkaisuja. Vanhempien sallittua pidempi yhtäaikainen vanhempainvapaa voi olla tarpeen esimerkiksi, kun perheeseen syntyy ensimmäinen lapsi, mikäli lapsella on esimerkiksi koliikkia tai muuta haastetta. Myös silloin, kun perheessä on jo vanhempia lapsia, pidempi yhtäaikainen vapaa voi tulla tarpeeseen, vain joitakin esimerkkejä mainitaksemme. On tärkeää antaa perheelle mahdollisuuksia tehdä ratkaisut oman erityisen tilanteensa pohjalta.

Lakiluonnos parantaa monilta osin monikkoperheiden tilannetta, mutta monikkoperheitä ei huomioida riittävästi vanhempainvapajaksojen määrässä. Työsopimuslain perhevapaita koskevan 4 luvun 1 § säädettäisiin, että ”työntekijällä on oikeus pitää vanhempainvapaata enintään neljässä jaksossa, joiden tulee olla vähintään 12 arkipäivän pituisia. Vaikka työntekijällä on oikeus vanhempainrahaan myös toisen tai useamman lapsen perusteella, työntekijä voi saman kalenterivuoden aikana pitää kuitenkin enintään neljä jaksoa vanhempainvapaata”. On kuitenkin tarpeen, että monikkoperheiden vanhemmilla olisi mahdollisuus pitää vanhempainvapaata joustavammin ja useammassa jaksossa. Kahden tai useamman vauvan yhtäaikainen hoito on vaativaa, ja perheille on taattava mahdollisimman laajat mahdollisuudet käyttää vanhempainvapaansa lasten hyvän hoidon ja vanhempien jaksamisen turvaamiseksi. Työnantaja ja työntekijä voivat tietysti aina sopia vanhempainvapaan pitämisestä myös useammassa jaksossa tai lyhyempinä jaksoina sekä ilmoitusajoista poikkeamisesta. On kuitenkin välttämätöntä, että mahdollisuus jaksottaa vanhempainvapaata useampaan kuin neljään jaksoon ei ole riippuvainen vanhemman työpaikasta, vaan se turvataan yhdenvertaisesti kaikille monikkoperheille.

Edellytämme, että erilaisten perheiden tilanteiden huomioiminen käydään lain jatkovalmistelussa vielä huolellisesti läpi myös mahdolliset muut aukkokohtat huomioiden. On keskeistä varmistaa, että perheiden tilanteet eivät missään harvinaisessakaan tapauksessa heikkene uudistuksen seurauksena. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lain yhdenvertaisuusvaikutusten arviointiin.

Lopuksi: Uusi perhevapaaudistus on pian tarpeen

Esitetty perhevapaaudistus on askel oikeaan suuntaan, mutta se ei ole vielä kovin suuri askel. Esimerkiksi perhevapaiden pohjoismaisittain matalaan korvaustasoon ei olla esittämässä selkeää parannusta, joustavuutta lisäävät muutokset jäävät vajaiksi ja perhevapaiden ansiosidonnainen jakso pitenee vain hiukan verrattuna esillä olleeseen 6+6+6-malliin. Esitettyjen lisäjoustopainoksi ansiosidonnaisen jakson esitettyä runsaampi pidentäminen on tarpeen, jotta joustot eivät johda siihen, että yhä pienemmät lapset ovat kodin ulkopuolisessa hoidossa, kun vapaajaksoja siirretään myöhempään vaiheeseen ja pidetään samanaikaisesti. On hyvä huomioida, että kaivatut ja kannatettavat joustot voivat tuoda mukanaan myös ei-toivottuja seurauksia, mikäli ansiosidonnaista osuutta ei selkeästi lisätä. Pitkään jatkuneesta matalasta syntyvyydestä johtuen lapsiin aiemmin kohdistettuja resursseja on vapautunut muuhun käyttöön. Näiden resurssien suuntaaminen edelleen lasten ja perheiden hyvinvoinnin vahvistamiseen on perusteltua. Suosittelemme, että nyt annettavan esityksen jälkeen perhevapaiden uudistamista jatketaan hyvinkin ripeällä aikataululla, jotta kipeimpiin epäkohtiin saadaan huomattavasti nyt esitettyä rohkeampia ratkaisuja ja perhevapaaajärjestelmää vahvistetaan ennen kaikkea lapsen edun näkökulmasta.